

**Будяковський Р.В., Денисевич М.Є., Кисіль Р.О.,
Поцікайло Л.О., Тишук В.Д.**

студенти,

Національний університет «Острозька академія»

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ
«ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ»
У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Опрацювання наукової літератури дало змогу зрозуміти, що попри велику кількість проведених досліджень як і зарубіжними, так і вітчизняними вченими, досі не існує усталеного визначення поняттю «внутрішньоособистісного конфлікту». Причиною цьому може слугувати багатоаспектність внутрішніх конфліктів. Це припущення ґрунтується на основі різних підходів для вивчення дослідниками даної проблеми.

Слід зазначити, що зарубіжні дослідники займалися проблемою дослідження активніше в порівнянні з вітчизняними. Потребує уваги і той факт, що уявлення та розуміння зарубіжними вченими сутності внутрішніх конфліктів залежить від поглядів на розуміння сутності та структури особистості залежно від теоретичної концепції розвитку особистості, якої дотримується дослідник.

Проаналізуємо уявлення про поняття «внутрішньоособистісних конфліктів» у наукових працях представників окремих зарубіжних напрямів психології: психоаналізу, неофрейдизму, гештальт-психології, когнітивної психології, гуманістичного підходу, психосинтезу.

Початок науковому обґрунтуванню поняття конфлікту даного типу був покладений у кінці XIX століття і пов'язаний із ім'ям засновника психоаналітичного напрямку в психології Зигмунда Фрейда. Фрейд обґрунтував два характерні прояви внутрішнього конфлікту, а саме: біопсихологічний та біосоціальний. Він стверджував, що психіка людини нестійка по своїй суті. Це напряму пов'язано з тим, що її функціонування характеризується постійною напругою і подоланням протиріч між біологічними потягами, бажаннями людини та соціально-культурним нормам [6, с. 50].

Він розглядав конфлікт як постійний елемент душевного життя людини, а його сутність розумів як «своєрідне зіткнення бажань, коли

частина особистості відстоює певні бажання, а інша протиставляється цьому і відхиляє їх. Конфлікт викликається вимушеною відмовою, коли позбавлене задоволення лібідо вимушене шукати інші об'єкти та шляхи» [7, с. 156]. Розглядаючи поняття «базисного» конфлікту в людській особистості, К. Хорні опиралася на вивчення Фрейда. Вона стверджувала, що «перше припущення Фрейда про базисний конфлікт полягало в тому, що його існування викликано нашими інстинктивними потягами і їх сліпими прагненнями до задоволення і забороняючим оточенням – сім'єю та соціумом» [8, с. 105].

Особливу увагу З. Фрейд зосереджує на патогенних конфліктах. При подібних конфліктах точиться боротьба між силами, одна з яких знаходиться на рівні передусвідомленого та усвідомленого, а інша затрималася на рівні неусвідомленого [4, с. 277]. З. Фрейд дослідив, що психіка людини розробила механізми психологічного захисту, які необхідні людині для досягнення емоційного благополуччя.

Ідеї Фрейда щодо внутрішніх конфліктів продовжує розвивати Альфред Адлер, що вважається засновником індивідуальної психології. Проте теорія Адлера досить різко відрізняється від теорії Фрейда. Відмінності зумовлені тим, що «теорія Адлера розглядала поведінку людини в соціальному контексті» [2, с. 60]. І, виходячи з цього контексту, Адлер вважав, що у будь-якої людини виникає конфлікт між бажанням (прагненням до могутності) і можливістю (неповноцінністю). Дослідник припускав, що головною потребою індивіда є компенсація комплексу неповноцінності.

«Невротичний» або «помилковий» стиль життя, на думку вченого, супроводжується постійним відчуттям загрози самооцінці, невпевненістю в собі, загостреною чутливістю, що призводив до проблем в стосунках з оточуючими. А цю «проблемність» у стосунках людини із суспільством Адлер пов'язував з «невротичним стилем життя», що – і в цьому Адлер погоджується з ідеями класичного психоаналізу – є наслідком «складного дитинства і вона характеризується такими особливостями, як егоцентризм, відсутність співпраці, нереалістичність [2, с. 60].

Представники течії неофрейдизму розглядали поняття внутрішнього конфлікту в аспекті взаємовідносин людини та її соціального оточення.

На думку послідовниці ідей З. Фрейда К. Хорні, внутрішні конфлікти «складають невід'ємну частину усього людського життя» [8, с. 110]. Винятковою рисою людини, однією із тих, що відрізняють людей від

інших живих істот є те, що люди мають здатність робити складний вибір, приймати рішення, зокрема між бажаннями та зобов'язаннями, протилежними бажаннями, між бажаннями та переконаннями, між множинами цінностей. Протиріччя, що були викликані конфліктуєчими тенденціями зумовлюють появу «захисних» реакцій психіки. К. Хорні стверджувала, що подібними реакціями можуть виступати перенесення суб'єктом своїх конфліктів на зовнішню ситуацію або ж на інших людей. Також дослідниця вважала, що більша частина людей не помічають своїх конфліктів і, відповідно, не бере участі у їх усвідомленому вирішенні [8, с. 112].

Важливо зазначити, що дослідниця визначає три основні тенденції особистості: прагнення від людей; прагнення до людей; прагнення проти людей. У здорової людини всі три тенденції врівноважені, тоді як у невротичної спостерігається сильно виражену лише одну. К. Хорні пропонує вихід із подібної ситуації, шляхом відновлення втраченого реалістичного ставлення до життя на основі глибокого аналізу життєвого шляху людини [9, с. 130].

Представник гештальт-психології К. Левін був першим дослідником, що вивчав конфлікт як такий. Це відноситься і до його вивчення проблем інтерперсональних відносин (американський період діяльності), і до вивчення конфліктів в теорії поля, а також до його роботи, узагальненої в книзі «Вирішення соціальних конфліктів», яка по праву рахується першим дослідженням конфліктів і конфліктології в загальному [2, с. 72].

Аналізуючи роботи Левіна, ми не можемо ігнорувати теорію поля. Теорія поля К. Левіна конфлікт «психологічно характеризується як ситуація, в якій на індивіда діють протилежно направлені одночасно діючі сили приблизно однакової величини» [6, с. 156].

Когнітивні конфлікти – інший варіант внутрішніх конфліктів – це зіткнення несумісних уявлень людини. Згідно з положеннями когнітивної психології, психіка людини прагне до несуперечності, узгодженості власної внутрішньої системи уявлень, переконань, цінностей, тощо. У разі несумісності вище згаданих факторів, психіка буде відчувати дискомфорт [5, с. 140].

Ця проблематика була описана в теорії когнітивного дисонансу представником когнітивної психології Леоном Фестінгером. Згідно з даною теорією, люди завжди будуть прагнути до зменшення неприємного відчуття дискомфорту, що виникло в зв'язку з тим, що індивід одночасно має дві «когніції» (думки, поняття, знання), які

психологічно суперечать одне одному. Відповідно, чим сильніший дисонанс, а це, в свою чергу, визначається значимістю його складових для людини, тим більше прагнення людини до полегшення чи повного усунення цього дисонансу [5, с. 145].

Виходячи з теорії К. Роджерса – представника гуманістичного підходу – джерела внутрішніх конфліктів лежать у прагненні людини до схвальної оцінки, як і з боку оточуючих, так і з власного. Механізм виникнення конфлікту полягає у поступовій заміні власних цінностей чужими, які були засвоєні через інтроєкцію, а це вимагає від людини підкорення загальноприйнятим правилам та нормам, що суперечить розвитку людської індивідуальності [4, с. 78].

Р. Асаджіолі – автор концепції психосинтезу – спробував об'єднати в єдине всі здобутки різних вчених, які займалися вивченням цього питання. Ідеї автора полягали в тому, що індивід прагне до внутрішньої гармонії, а внутрішньоособистісні конфлікти полягають в наявності потужних суперечностей, що сильно дестабілізують цілісність внутрішнього «Я». На думку вченого є декілька типів конфліктів, які мають в основі різні суперечності. По-перше, конфлікт може з'явитися пробудженням нових бажань, прагнень та потреб, які стикаються зі страхом; по-друге появу конфлікту можуть спричинити суперечності між «інертністю, лінощами, прагненнями до безпеки, які акумулюються в конформності, з одного боку, і прагненнями до зростання, самоствердження, ризику – з іншого»; по-третє причиною виникнення конфлікту може стати амбівалентне, подвійне ставлення людини до життя [1, с. 14].

Для аналізу внесеного вкладу в психологічну науку вітчизняними вченими, розглянемо розуміння сутності та природи внутрішньоособистісних конфліктів на прикладі досліджень Леонтьєва. Він розглядає внутрішньоособистісний конфлікт у контексті діяльнісного підходу. Дослідник наголошує на тому, що внутрішні конфлікти є характерними для людини впродовж всього процесу розвитку її особистості, вони виникають в наслідок зміни пріоритетності мотивів і становлення зв'язної системи особистісних смислів. Різні соціальні відносини, в які вступає індивід протягом життя, трактуються його психікою як об'єктивно суперечливі. Під впливом цього, мотиви, що з'явилися в процесі різноманітних видів діяльності, теж вступають в протиріччя між собою. На думку вченого, протиріччя мотивів мають властивість фіксуватися і вкорінюватися в структуру особистості [3, с. 96].

Отже, проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок про те, що однозначної інтерпретації поняття внутрішнього конфлікту поки в психологічній науці немає. Під час опрацювання літератури у нас сформувалася думка, що всі науковці, хоч і досліджували проблему внутрішньоособистісних конфліктів із різних аспектів, але, безперечно, напрацювали змістовні та ґрунтовні результати, які наразі є джерелом для формування основних уявлень про розуміння поняття внутрішньоособистісних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Ассаджиоли Р. Психосинтез: теория и практика / Р. Ассаджиоли. – М.: Refl-book, 1994. – 314 с.
2. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2005. – 464 с.
3. Лурия А.Р. Экспериментальные конфликты у человека / А.Р. Лурия // Проблемы современной психологии. Ученые записки Московского гос. ин-та экспериментальной психологии. – М.-Л., 1930. – 98-137 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М., 1964. – 235 с.
5. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Л. Фестингер. – СПб., 1999. – 135 с.
6. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Лекції зі вступу до психоаналізу з повними висновками / З. Фрейд. – К.: Основи, 1998. – 709 с.
7. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – К.: Здоровье, 1991.
8. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза / К. Хорни. – СПб.: Лань, 1997. – 240 с.
9. Хорни К. Невротическая личность нашего времени: самоанализ / К. Хорни. – М., 1993. – 163 с.